

Canvi de símbols a la II República: les medalles columbòfiles

MANUEL MARTÍNEZ FAUSTE* - MIQUEL de CRUSAFONT**

És ben sabut que l'adveniment de la II República (1931-1939) va anar acompanyat d'un marcat sentiment antimonàrquic i, en bona part també, antireligiós en sectors notables de la societat. Aquestes tendències no feren més que agreujar-se quan esclatà la Guerra contra el Feixisme (1936-1939) i l'Església convertí l'enfrontament en una croada contra els infidels. És ben conegut el canvi de noms de molts municipis, amb la desaparició dels noms dels sants i dels reis fins arribar al ridícul, com quan aboliren el nom de Molins de Rei, com si es referís a la monarquia borbònica, quan el nom derivava de la possessió d'uns molins en aquell lloc per part d'un rei ben català, el nostre Alfons I (1162-1196).

Pel que fa a les societats columbòfiles, sabem que es va crear una Societat Columbòfila de Catalunya el 16 de febrer de l'any 1890, tot i que ja hi havia antecedents de la pràctica de la missatgeria per mitjà dels coloms. El 1898, ja ens apareix a la medallística la societat barcelonina, fundada aquell mateix any (CM-893),¹ i sembla probable que més o menys pel mateix temps existís també la de Sabadell, que emeté una medalla no datada molt semblant a la de Barcelona (CM-820). La Societat Catalana de Columbofília, que en les medalles ens apareix com a *Sociedad Colombófila de Cataluña*, fou la primera a formalitzar-se a la península, i l'any 1894 va crear la *Federación Colombófila Española*, un procés que es produí també en molts altres esports que, de fet, s'iniciaren a Catalunya, des d'on s'estengueren a l'àmbit peninsular.

Les aplicacions en comunicació de la columbofília, al marge del seu caràcter esportiu, li atorgaven un paper també en els aspectes de comunicació i en els militars, i per això la seva pràctica fou afavorida pels estaments governamentals.

* Investigador numismático. Membre de la SCEN (IEC).

** Doctor en Història. Directiu de la SCEN (IEC).

1. Les referències CM corresponen a la nostra obra CRUSAFONT, Miquel de, *Medalles commemoratives dels Països Catalans i de la Corona Catalano-Aragonesa (s.XV-XX)*, Societat Catalana d'Estudis Numismàtics (IEC), Barcelona, 2006.

No ens ha d'estranyar, doncs, que entre el 1905 i el 1923 la societat catalana adquirís el títol de reial i passés a denominar-se *Real Sociedad Colombófila de Cataluña*.

Des del 1906, la societat feu llançaments massius de coloms des del Tibidabo, però aviat es va implicar en els concursos i s'especialitzà en els alliberaments per a llargues distàncies, fins al punt que els seus socis foren premiats a nivell estatal i fins i tot assoliren dos campionats mundials.

La nostra medallística ens aporta dades de l'activitat dels columbòfils amb moltes medalles de la Societat Catalana i d'altres referents a Sabadell, com la ja esmentada (CM-820), o a València l'any 1921 (CM-1620).

Fins ara, només coneixem medalles de premi, però, de moment almenys, no en coneixem de pròpiament commemoratives, fora de la que es feu encunyar l'any 2015 arran del seu 125è aniversari i que descriurem més endavant. Aquestes medalles solien tenir un tipus fix i hom gravava amb burí el premi i el lloc d'alliberament, sovint també la data i el tipus de prova, però això no és sistemàtic i n'hi ha de no datades.

Pel que fa a la Real Sociedad Colombófila de Cataluña, coneixem tres models de medalles. El primer model era de gran format (50 mm) i feta per Castells. En coneixem una datada el 1905 (CM-999) i gravada al revers amb burí. Poc després, degueren fer-se les que tenen el mateix anvers, però amb un revers amb làurea i fabricades per Solà i Camats. D'aquestes en coneixem tres de no datades (1000, 1000a i 1000b) i només diuen "Premio de Velocidad" gravat a l'encuny. La societat no era encara "Real".

El segon model ens apareix en l'evidència numismàtica el 1923. Es tracta d'una medalla petita (30 mm), encunyada quan la societat ja era "Real". Porta al davant una figura femenina que té un colom a la mà, tot sobre fons d'armes catalanes. Al revers, una làurea amb l'escut reial borbònic coronat a baix i, en el camp, la dedicació gravada amb burí, que es refereix a un alliberament fet a Sarinyena i per a una distància de 200 kilòmetres (CM-1199, reiterada, per error, a l'addenda amb el núm. CM-1807). Està signada amb J. M.

El tercer model ens apareix, per primer cop, en una medalla de l'any 1925. Té una mida intermèdia entre les altres dues (37 mm) i presenta, a l'anvers, una bella estampa modernista i un escut català a la part de baix. A dalt, hi llegim REAL SOCIEDAD COLOMBÓFILA DE CATALUÑA i, a la vora, l'autor o gravador, J. MONTAÑOLA. Al revers, hi ha una làurea i, a la part de dalt, CONCURSO DE PALOMAS MENSAJERAS, deixant mig camp buit per anotar-hi la prova, el lloc i l'any; a baix, hi ha un escut borbònic amb corona reial. Del tipus general, en coneixem de l'any 1925 amb llegenda feta amb burí "Calatorao 280 KM" (CM-1220); del 1926 amb "Almacellas 150 km" (CM-1227) i amb "Medina del Campo 600 Km" (CM-1227a); del 1928 amb "Figueras 118 Km" (CM-1249), i del 1929 amb "Guarda (Portugal) 800 km" (CM-1254) i sense dedicació ni data (CM-1220a).

L'adveniment del període republicà comportà les modificacions que hem indicat més amunt en les llegendes i els símbols. En coneixem dues: una del 1932 i una altra del 1934. En ambdues es va esborrar de l'encuny la paraula REAL, cosa que es fa més evident en la segona, ja que sota aquesta paraula hi havia els raigs d'un estel que també foren esborrats, restant clarament un espai buit. Això queda més dissimulat a la primera, en la qual, després d'esborrar de l'encuny la paraula REAL, s'hi varen refer els raigs de l'estel en aquesta zona. Les llegendes amb burí, d'altra banda, són en català. En la primera medalla, aquestes són les úniques modificacions, i el concurs es feu a Tarragona l'any 1932. En la segona, a banda de suprimir la paraula REAL, es va canviar la corona reial de l'escut estatal per una corona mural. Amb tot, l'escut de l'estat segueix essent el borbònic amb l'oval amb flors de llir al centre. Es feu a Amposta l'any 1934.

Aquest tercer model de medalla de premi va seguir emprant-se a la postguerra i en coneixem almenys un exemplar. Torna a portar el REAL i s'ha reposat la corona reial a l'escut estatal. En coneixem una d'un concurs que es feu a Almacelles l'any 1944. La llengua catalana torna a desaparèixer de la llegenda feta amb burí. Tot havia tornat a la "normalitat".

Descrivim aquestes tres darreres medalles, que són inèdites.



Medalla 1. Període republicà. Daurada i amb anella i boga.

a/ SOCIEDAD COLOMBÓFILA DE CATALUÑA. Dona amb corona a la mà, làurea i colom volant. A baix, escut català coronat. A dalt, estel radiant.

r/ CONCURSO DE PALOMAS MENSAJERAS. Làurea i, a sota, escut estatal sense alteració. Amb burí: 2º premi / Concurs Tarragona / 83 / km/1933.

Pes: 27,8 g Diàmetre: 37 mm Inèdita



Detall

Detall

Medalla 2. Període republicà. Daurada i sense anella.

a/ Igual que l'anterior.

r/ Semblant a l'anterior, però l'escut estatal amb corona mural. La llegenda en burí diu: 3 PMI / AMPOSTA / 1934.

Pes: 25,42 g Diàmetre: 37 mm Inèdita



Detall

Detall

Medalla 3. Dictadura feixista. Argentada i sense anella (podria ésser d'argent, però no porta contrast).

a/ Com les anteriors, però amb REAL a l'inici de la llegenda.

r/ Com les anteriors, però l'escut estatal amb corona reial.

La llegenda amb burí és: 9º premio / Almacellas / Individual / 1944.

Pes: 22,3 mm Diàmetre: 37 mm Inèdita

El fet que es tracti de medalles de premi fa que no siguin gaire abundants. De tota manera, cal advertir que la de Medina del Campo del 1926 fou donada com a 40° PREMIO.

Pel que fa als gravadors, el primer model fou elaborat, de primer, pel fabricant Castells i no hi consta el nom del gravador. La segona varietat d'aquest model està signada per Solà i Camats i és possible que es tractés de l'associació del gravador Joan Solà i Vilabella (1870-s. XX) i el fabricant Camats.² El segon model porta les inicials J. M. i, el tercer, J. MUNTAÑOLA. És possible que es tracti del mateix gravador, del qual també coneixem una medalla referent a Berga del 1921 (CM-1194), on signa, però, només MUNTAÑOLA. El seu estil fa pensar en Eusebi Arnau o Antoni Parera, i mostra dominar prou bé el seu ofici, però malauradament no hem pogut trobar altres dades d'aquest artista. Tampoc no sabem quan es deixà d'emprar aquest tercer model del 1925, tot i que sembla que també es feren insígnies amb una orla trenada. En qualsevol cas, es tracta d'un cas ben notable de perduració d'un model medallístic d'estil clarament modernista.

L'any 2015 es complia el 125è aniversari de l'entitat, i en ocasió d'aquesta efemèride l'entitat feu encunyar la medalla commemorativa que hem esmentat abans, prenent com a tema principal de l'anvers el tipus tercer que hem anat comentant. La medalla respon, doncs, a la descripció següent:



Medalla 4, de llautó, commemorativa i amb anella allargada.

a/ Com el model tercer que hem descrit abans, amb la llegenda SOCIEDAD COLOMBÓFILA / DE CATALUÑA i l'escut de Catalunya amb corona reial. S'hi aprecia la signatura de l'artista, J. Muntañola. S'hi ha afegit una àmplia orla o làurea exterior amb trams de cintes encreuades.

r/ 125è ANIVERSARI / 10 FEBRER 1890, en un camp llis.

2. Ibid, p. 88.

Pes: 50,7 g Diàmetre: 54 mm Inèdita

Agraim als actuals dirigents de l'entitat, les indicacions per accedir a les dades històriques que hem donat al principi i l'amabilitat d'obsequiar-nos amb dues d'aquestes darreres medalles.